

Klimato kaitos poveikis paukščių metiniam gyvenimo ciklui – iššūkiai, grėsmės ir prognozės Lietuvai

Climate Change Impact on Bird Annual Life Cycle: Challenges, Threats and Forecasts for Lithuania

Mečislovas ŽALAKEVIČIUS¹

¹Lietuvos mokslų akademija, Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius, mecislovas.zalakevicius@gamtc.lt

¹Lithuanian Academy of Sciences, Department of Biology, Medicine and Geosciences, mecislovas.zalakevicius@gamtc.lt

DOI: <https://doi.org/10.15388/Klimatokaita.2020.4>

Klimatas yra vienas svarbiausių ekologinių veiksnių, ribojančių gyvybę ir biologinę įvairovę planetoje. Nuo jo priklauso rūšių paplitimas – užimami arealai. Istoriškai dėl klimato įtakos vyko rūšių nykimas, naujų rūšių ir paukščių sezoninių migracijų formavimasis. Klimato kaita veikia visą paukščių metinį gyvenimo ciklą ir jo sudedamąsias dalis, ekosistemose egzistuojančias mitybos grandines, nuo kurių priklauso paukščių išgyvenamumas bei populiacijų gausumas ne tik perėjimo teritorijose, bet ir žiemavietėse bei sustojimų migracijų metu vietose. Kelia nerimą, kad šiuolaikiniai globalūs klimato pokyčiai jau yra greitesni už biologinės įvairovės įgytą gebėjimą prisitaikyti prie kintančios aplinkos, todėl rūšys nyksta.

Vieni pagrindinių limituojančių klimato elementų, lemiančių gyvybės paplitimo formavimąsi planetoje, yra temperatūra ir krituliai. Poveikis rūšims daugiausia yra netiesioginis (per naudojamos aplinkos – buveinių, ekosistemų, bendrijų pokyčius).

Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje ir gretimose valstybėse vyksta perinčių šiaurinių rūšių pasitraukimas, jų arealų judėjimas šiaurės rytų kryptimi ir pietinių rūšių atėjimas. Iš Lietuvos traukiasi tilvikiniai paukščiai, ateina naujos rūšys, vyksta rūšių bendrijų kaita, keičiasi ryšiai bendrijose, iš naujo formuodami atskirų rūšių gausumą, jų išgyvenimo galimybes. Matomas daug ankstesnis pavasarinis rūšių atskridimas į perėjimo teritorijas, ankstesnis lizdų krovimas, jauniklių išsiritimas, jaunikliai anksčiau palieka lizdą. Tačiau atskridimo laikas turi būti sinchronizuotas su maisto pikais taip, kad jauniklių maitinimo laikotarpis sutaptų su tais pikais laike. Bet kuri sinchronizacijos klaida veda į pražūtį.

Pasaulinis klimato atšilimas, lemdamas pokyčius ekosistemose, trikdo nusistovėjusią ekologinę pusiausvyrą. Europoje ir Lietuvoje šylant klimatui, matyti akivaizdus daugelio paukščių rūšių migracinio nuotolio trumpėjimas ir žiemaviečių artėjimas. Vis daugiau įprastai migruojančių paukščių rūšių individų lieka žiemoti Lietuvoje. Akivaizdu, kad, kintant klimatui, turėtų būti skiriama daugiau dėmesio biologinei įvairovei išsaugoti. Tyrimai rodo, kad tik apie 15 % dabartinių paukščių apsaugai svarbių teritorijų (PAST), išskirtų Lietuvoje, gali būti perspektyvios. Rūšys pasitraukia iš jų, traukiantis jų perėjimo arealams.

Todėl biologinės įvairovės apsauga kintant klimatui reikalauja naujo požiūrio ir naujų įgyvendinimo būdų, o aplinkosaugos strategija ir politika turėtų būti keičiamos iš esmės. Be to, beveik visos priemonės ir technologijos, taikomos šiuo metu sušvelninti klimato šiltėjimą, kenkia ekosistemoms, rūšims, jų populiacijoms ir bendrijoms, nes dėl jų didėja rūšių mirtingumas, nyksta joms tinkamos buveinės, prarandamos natūralios ekosistemos, tropiniai miškai. Deja, šalių vyriausybės į tai nekreipia dėmesio, o biologinės įvairovės apsauga vykdoma, neatsižvelgiant į laikotarpio spaudimą. Tokia situacija yra ir Lietuvoje.